

Ачыкъ ушакъ

«Узакъ ёмюрлююкню мурдору саулузъунга заманынга къаратыуу»

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков, Регионнга оную этиу араны (ЦУР) таматасы бла тобешип, республикада саулукъ сакълауу болумуну, бу бёлюмде жангыртуу ишлени, багъуу махкемелени шёндюю оборудование бла жалчытыуу юслеринден айтханды, келир заманнга къаллай борчла салынганларын да туура этгенди. Саусузлагъа медиклеге тап онгла къураугъа, бийик технологиялы болушлукъ бериуге, аурууладан сакъланыугъа энчи эс бурулулгъун чертгенди.

- Казбек Валерьевич, бизни регион миллет проектлени таманлагъа 14,3 миллиард сом алганыны юсюнден кёп болмай айтхан эдигиз. Саулукъ сакълауу айнытыугъа уа аны къаллай бири бёлюнорюкдю? Сора сиз эм магъаналыгъа кыйсы объектлени неда проектлени санайсыз?

- Жангыртууу программасына кёре, Басхан шахарда район больницы кырулушун да эсге алып айтсакъ, 4,2 миллиард сом багъасы мадар этилликти. Ол жалаанда саулукъ сакълауу биринчи болушлукъ берген бёлюмюн игилендириуге бёлюнорюкдю.

Проектлени юслеринден айтханда уа, эм магъаналыгъа онкология диспансерни кырулушун санайма. Анда 250 саусузгъа жерле болушлукъдула. Бу объект керти да бек керек болуп турады, нек дегенде саусузлагъа башха регионлагъа барыргъа тошеди. Диспансер хайырланьыргъа берилгени бла уа алагъа бийик технологиялы медицина болушлукъ кесибизде тапдырыллыкъды.

Экинчи магъаналы объектге Басхан шахар округда больницыны тозурагъан мекемын жангыртуу саналады. Ол жумушну да тамамламай амал жокъду, нек дегенде анда кёплеге багъадыла. Бек игиси – бу

проект тийишли программагъа къошулгъанды.

Регионну бюджетине мыйыда бузукълукъладан багъуу жаны бла ара къурала тургъанын да белгилерге сюеме. Эки жылны ичинде аны битеу мекемларын сюеп, битеу керекли жумушларын да тамамлап бошар умутлубуз. Шёндю аладан бири жангыртыла турады эмда ашханааны кырулушу да барады. Ызы бла бирси бёлюмлени да тап халгъа келтирип, араны алай ачарыкъбыз. Ол бек изленеди, нек дегенде

СВО-дан къайтхан жашлагъа анда саулукъларын кючлендирирге битеу онгла къураллыкъдыла.

- Арт кезиуледе Къабарты-Малкъарда кыйын операцияла этип башлагъандыла. Аны хайырындан федерал багъуу аралагъа аллай жумушлары бла баргъанланы саны

бери чакълысын бизде медицина учреждениялада ётдюргенди. Юч-тёрт жыл мындан алгъа болум бла тенгледиргенде, ол иги да кёпдю. Алай бла бюгонлюкде тюрлю-тюрлю аурууладан багъуу, сёз ючюн, къан тамырла, жүрек бла байламлы дегенчаладан, жетишимли бола барады. Алгын жүрекке стент салган жалаанда бир аппарат болгъан эсе, энди аны эки тынгылы тюрлюсю ишлейди. Былтыр окъуна минг бла жарым стент салынганды. Ары дери уа саусузлагъа Москвагъа неда башха субъектлеге барыргъа тюшгенди. Ол алаамат кёрюмдюю, мен оюм этгеннге кёре, аны себепли медицинада кыйыматлы амалла бла багъуугъа улуу эс бурургъа таукелбиз. Сёз ючюн, шёндю окъуна эски онкология арада операцияланы саны мингле бла тергеледи. Алгын а аллай онг болмагъанды.

Бир жаны бла, ол ырыскы-техника онгла игиленгенлерин кёргөзтеди, башха жаны бла уа, кадрла бла болумну ачыкълайды. Аладыла жангы технологияланы хайырлана билгенге, Россей Федерацияны алчы медицина араларында сынам алып, бери ишлерге къайтханла.

Билемисиз, алгын мен адамла тышына хакъ ючюн ишлерге кетген сун эдим. Алай арда уа, ала бла ушакъ эте кетип, кеслерини хунерликтерин ачыкъларгъа итингенлерине тюшоннгенме. Ал заманлада уа мында аллай оборудование болмагъаны ючюн алары аллай онглары жокъ эди.

Эсге сала айтсам, былтыр кёп къалмай жети минг кыйын операция этилген эсе, аладан экиден

да азыракъ болгъанды. Медицина болушлукъну игилендириу борч къалай тамамланады эмда жууукъ кезиуледе къаллай амалла этилселе сюерик эдигиз?

- Президентни буйругъун толтура, арт жыллада бизде медицина учрежденияланы бийик технологиялы оборудование бла жалчытыугъа улуу эс бурулады. Аны себепли саусузлагъа болушлукъ этиу да игиленгенди.

Эсге сала айтсам, былтыр кёп къалмай жети минг кыйын операция этилген эсе, аладан экиден

Ахыры 2-чи бетдеди.

Правительство

Чыгъармачылыкъ бла кюрешгенлеге — толуракъ онгла

Къабарты-Малкъарны Правительствосуну кезиулю кенгешин аны башчысы Мусукланы Алий бардыргъанды. Анда тынгылы ремонт этиу, креатив индустрияланы айнытыу, жаш тёлю политика эмда инсанлагъа социал себеплик этиу бла байламлы жумушланы юслеринден сёлешингенди.

Республикада кёп фатарлы юйлерге тынгылы ремонт этиу бла кюрешген регион операторну таматасына жангыдан Къулийланы Мустафирни салгъандыла. Сора бу учрежденияны попечительство советине тюрлениуле кийи-

рилгенди. Бизни регионда креатив индустрияланы эм магъаналыларын белгилеу низам эмда алары тизмеси тохташдырылгъанды. Бу документ республикада чыгъармачылыкъ бёлюмде предпри-

нимательство башламчылыкъларга право жаны бла себеплик этиуно мурдорун салады.

Нальчикде орналган жаш тёлю араны даражасы тюрлендирилгенди. Ол энди «Жаш тёлюню юю» деген ат бла КъМР-ни тийишли политикааны кырал бюджет учреждениясы болгъанды. Аны бла анда бардырылган ишни магъанасы да толуракъ туура этиледи. Миллетлени эмда динлени

араларында халланы тинтиу эмда къауғгаланы алындан ачыкълау жаны бла кырал информация системаны ре-

гионда бёлюмюню ишине тюрлениуле кийирилгенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Машук – 2026

Ушакъ, бир жанындан, тынч кёрюннген, болсада терен магъаналы соруудан башлангъанды: юйретиу билим беруу учрежденияда бошаламыды огъесе угъай? Евгений Ниловну оюмуна кёре, инсанны кёз къарамы жашагъан къадарында этген оюуларына, жыйган сынамына, тобеген адамларына бла болууларына кёре айныгъанлай, тюрленнгенлей турады. «Ахшылыкъны чеги жокъду, дейди. Сора юйретиу неди? Жашау узунуна созулгъан ишми огъесе адамны адам этген бир кезиумю», - деген соруу бла ол жаш адамланы сагъышландыргъанды.

Белгили педагоглары, ол санда Василий Сухомлинскийни, Антон Макаренку эмда Константин Ушинскийни ишлерине таяна, спикер юйретиуно жетишилмилигин белгилеген мурдору юзюгенди. Сагъынылган алимлени

Юйретиуно окъутуудан айырыргъа жарамайды

«Машук – 2026» битеуроссей жаш тёлю форумгъа къатышханла бла билим беруу программаланы жарашдыргъанладан бири эм башчысы Евгений Нилов тобешгенди. Эксперт инсанда адамлыкъ шартла къалай айныгъанларыны, бу ишде устаз къаллай жерни алганыны эмда юйретиуно бла окъутууу бир бирден айырыргъа нек жарамагъаныны юслеринден айтханды.

сёзлерин тинте, алагъа хазыр методикалагъача угъай, инсанны, излемни жолуна сала, кесини сынамын жыйргъа болушхан амаллагъача къараргъа чакъыргъанды. Анга шагъатлыкъгъа кесини жашауундан бла ишинден юголгени келтиргенди.

Евгений Нилов чертгенича, юйретиу устазны кесинден башланады.

- Методикаланы билиу, болгъан онгланы хайырлануу азылкъ этеди, устаз кесини юлгосю бла къаллай ниет байлыкъланы жайгъанын ангыларгъа тийишлиди. Бир киши кёрмеген, эшитмеген, багъа бичмеген кезиуде инсан кесин къалай жүрютгенди, аны ич дуняасыны тазалыгъыды магъаналы. Ол биз башхалагъа юйретген затла кесибизге жорукъ болгъанлары бла къалгъанларыды башда, - дегенди ол.

Докладчы жаш адамлагъа инсанны юйретиуде баш магъаналы жорукъланы юсюнден сагъышларын да айтханды. Ол эс бургъаныча, юйретиу хурмет этиуден, илхамдан бла ышаныудан башланады. Устазланы сёзлери, кеслерин жүрютгенлери, оюм этиулер, кеслерине, башхалагъа да кёз къарамлары окъуучуларыны айнууларында да ыз къояды. Аны бла бирге юйретиу къаллай болумлада бардырылгъаны да магъаналыды.

Былайда юч халгъа къараргъа керекди: педагогну умутуна, ол жашауда къалай толтурулгъанына эмда аны окъуучу къалай ангылагъанына. Алай эсе уа, билим беруу саулайда къаллай эсеплеге келтирилгин алгъадан тергерге онг жокъду, нек дегенде хар инсан да кёрген, жыйган сынамын кесича сезеди, хайырланады.

Ызы бла Евгений Нилов форумчула бла бирге юйретиуге тёрели россейли тин-ниет хазнаны къалай сингдирирге болуугъун тинтгенди. Ол чертгенича, бу хазнаны сабийлеге ётдюрюрча

жангызда сёлешуу бла чеклениу азды. Гитчелени ала бу ниетлени магъаналарын ангыларча болумлагъа сыйындырыргъа керекди.

Ахырында спикер жаш адамлагъа ала окъуучуларыны эслеринде къалай къалыргъа сюйгенлерини юсюнден сагъышланьыргъа чакъыргъанды: тоз да окъууу бошагъанлай угъай, арда кёп жылладан сора да. Аны сылтау юйретиуно эслерини кеслерин опсагъатлай билдирмегенлериндеди. Нек дегенде бир-бир кезиуледе устазны айтханы неда ол берген сынам, алгъа

Бирге келгенлери эмда мени кёллендиргенлери ючюн жүрек ырызлыгъымы билдиреми. Халкъларыбызны адет-тёрелери бирдире. Алары

жонгъа эришмилеги Нальчикте ат спорт бла кюрешген

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны «Аскерчилеге, инсанланы башха къауумларына эмда алары юйорлерини адамларына социал болушлукъну къошакъ мадарларын этиуно юсюнден»

2022 жылда 24 сентябрьде чыгъарылган 92-УГ номерли Указыны 1-чи пунктуну тюзетиуле кийириуно юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

1. Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны «Аскерчилеге, инсанланы башха къауумларына эмда алары юйорлерини адамларына социал болушлукъну къошакъ мадарларын этиуно юсюнден» 2022 жылда 24 сентябрьде чыгъарылган 92-УГ номерли Указыны 1-чи пунктуну быллай тюзетиуле кийирирге:

а) «б» подпунктда («андан ары «къазауатда ёлген (ауушхан) аскерчиле», деп жазылып къаллыкъды)» деген сёзлени кетерирге, «аскер келишим Къабарты-Малкъар Республиканы жеринде этилген эсе» деген сёзлени быллай сёзлеге алышындырыргъа: «Къабарты-Малкъар Республиканы жеринде аскерчиле неда тыш кыраллы инсанлагъа, гражданстволары болмагъанлагъа саналып турганлай, Россей Федерацияны Сауутланган кючлеринде энчи аскер операцияны борчларын толтуруу ючюн, аскер кыулукъну бардыруу юсюнден келишимни Къабарты-Малкъар Республиканы аскер комиссариатында этгенле, келишимге кёре (3-чю разрядлыла) аскерге алынганланы сайлауу Нальчикде пунктундан ётгенлеге (андан ары «къазауатда ёлген (ауушхан) аскерчиле», деп жазылып къаллыкъды) бериледи».

2. Бу Указы болуму Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны «Аскерчилеге, инсанланы башха къауумларына эмда алары юйорлерини адамларына социал болушлукъну къошакъ мадарларын этиуно юсюнден» 2022 жылда 24 сентябрьде чыгъарылган 92-УГ номерли Указы кючюне кирген кюнде башланган право халлада хайырланады.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы
Нальчик шахар, 2026 жылны 5 августу, №75-УГ

К. КОКОВ

Тобешуу

Магъаналы соруулары сюзгенгиле

КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** къатыш единоборстволада белгилли россей гёжеф **Александр Емельяненко** эмда Чечен Республиканы Башчысыны Къабарты-Малкъар Республиканде келчиси **Альви Баташев** бла тобешгенини юсюнден айтылнады регионну оюучусуну МАХ-да каналында. Ала регионланы араларында байлам-

лыкъланы кючлеу, асламлы спортну жайуу эмда айнытыу, единоборстволаны бир-бир тюрлюлерин айнытыу соруулары сюзгенди. Республиканы таматасы Александр Владимирович республикада болган кючлери аны эсинде къалырга, саулукъ-эсенлик эмда салган борчларында жетишимле тежегенди.

Хурметлеу

Республиканы биринчи Президентине жораланагъы

Нальчикни ипподромунда КъМР-ни биринчи Президенти Валерий Мухамедович Коковну хурметине Уллу Битеуроссей саугъа ючюн (Дерби) чаришле болгъандыла.

Эсигизге салайыкъ, быый республика Валерий Мухамедович туугъанын 85-жыллыгын эмда Россейни Халкъларыны бирлигини жылын белгилейди.

Ол кюн республикагъа келген сыйлы къонакъланы араларында кюнш къарындаш регионланы башчылары ла болгъандыла: Ингушетия,

Адыгъа эмда Къарачай Черкес республикаланы башчылары Махмуд-Али Калиматов, Мурат Кумпилов, Темирзланы Рашид. Алары алгышлай, КъМР-ни Башчысы быллай айтханды:

-Багълалы коллегаларыма бюгон бери келгенлери эмда мени кёллендиргенлери ючюн жүрек ырызлыгъымы билдиреми. Халкъларыбызны адет-тёрелери бирдире. Алары

ёмюрлени теренинден келген шухълукъ бла огурулу кюншлукъ халла байлашдырадыла. Чаришлеге кыралны эм кючлю ючжыллыкъ атлары къатышхандыла. Ала бу ишни бийик даражалыгъын кёргозтедиле. Атла битеу да сегиз чаришле 1000 метрден башлап 3200 метрге жетген узунлукъгъа чапхандыла.

Эсигизге салайыкъ, Уллу Битеуроссей саугъа ючюн чаришле (Дерби) биринчи кере Нальчикде 2024 жылны сентябринде ётгенди. Ол заманда Москваны баш магъаналы чаришле 1886 жылдан бери бардырылган ара ипподромуу атла чабыуу аренасында улуу жангыртуу ишле башланган эдиле.

Бу жолгъу эришмилеги Нальчикте ат спорт бла кюрешген

белгилли россейли биригуилени келчилери, жылкычыла, чаришлеге къараргъа сюйгенле да келгенди.

Дербини «Росипподромы» АО Россейни Эл молк министерствосуну себеплиги бла кыурагъанды.

Ипподромгъа келгенле сайлагъан атларыны чапханларына къаргъанлары бла къалмай, соллу кезиуледе фахмулу артистлени жырлагъанларына тынгылап, тепсегенлерине къарап, зауукълукъ алаллыкъдыла. Гитчелеге да ала эрикмели тууруча мадарла этилгенди.

Казбек Коков Къабарты-Малкъарда жашагъанлагъа, аны къонакъларына да ала-мат саугъа болган бу улуу, жарыкъ да спорт байрамны кыурагъанлагъа жүрек ырызлыгъын билдиргенди, деп жазылады КъМР-ни Башчысыны МАХ-да энчи каналында.

Жарсыу

Къайгы сёз бергенди

Тюнене Татарстан Республикагъа Украинаны сауутланган кючлери, кёкде учхан пилотлары болмагъан аппаратланы хайырланьып, аманлыкъчы ишлерин бардыргъандыла. Нижнекамск шахарда мамыр адамла жашагъан жерлеге эм промшленный объекте чабыуулукъ этилгенди, аны хатасындан 12 адам ёлгенди, ол санда бир сабий, жаралы болгъанла да бардыла, деп жазгъанды КъМР-ни Башчысы **Казбек Коков** МАХ-да каналында.

Биягъыча, Киевни башчылары бир тюрлю бир терсликлери болмагъан мамыр адамлагъа къажау аманлыкъчылыкъ ишни этгенди.

Къабарты-Малкъарда жашагъанланы эм кесими атымдан Татарстан Республиканы Башчысы **Рустам Минниханов**ха, къарындаш регионда жашагъанланы барысына да эмда ёлгенлени юйорлерине жүрегими теренинден къайгы сёз береме.

Хунерли къураучу, тюз ниетли оюучу, огурулу адам

2 бет

Игилик унутулмайды

3 бет

Сабийлени тийишли халда ёсдюрюрге алланын

4 бет

«Узакъ ёмюрлююкню мурдору саулузгъунга заманында къаратыуду»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.
- Медицинагъа жаш специалистле-ни чакъыруу жаны бла не зат этиле-ди? Узакъгъа созулгъан ауруулагъа къажау ишни эмда саулай профилак-тика медицинаны хайыры бармыды?

- Мында «Земский доктор» програм-маны юсюнден сагъынмай болмайма. Аны эмда башха амалланы хайырын-дан арт беш жылы ичинде ишге 260 врач эмда төрт жюзге жууукъ орта специалист тохташхандыла. Быйыл учреждениялагъа энтта да 35 медик кыошулукъду.

Къабарты-Малкъарда саулукъ сакъ-лау система не заманда да бийик даражада болгъанды. Билим беруу уч-режденияла медиклени хазырлайдыла, оюучу кадрларыбыз да сынамылдыла. Кеси заманларында министрле, тама-тала да кеп зат этгендиле, баш врачла хунерли коллективле къурап, ишни тынгылы бардырадыла.

Эсигизде эсе, ковид жайылгъан кези-уде врачларыбыз къалай къазауат этип ишлегендиле. Аланы кеслерин, билим-лерин, усталыкларын да аямай кю-решгенлерини хайырындан бир чурум чыкымагъанды, аны ючюн барысына да ыразылыгъымы билдирирге сюею.

Биогонлюкде Саулукъ сакълау ми-нистерство медиклени усталыкларын ёсдорюу жаны бла да кеп зат этеди: аланы башха регионлагъа жибередиле, тышындан да кепле келедиле бизде сы-нам бла шагъырейленирге. Ачыкъ айт-

ханда, 40 чакълы регионну келечилери Къабарты-Малкъарда терк медицина болушлукъ бла жалчыхтан службаны ишине, поликлиникалада сингдирилген жангы амаллагъа къарагъандыла, кеп затха юйренгендиле.

Аурууладан сакъланууну юсюнден айтханда уа, билемисиз, Къабарты-Малкъарны алгыннгы президенти Ва-лерий Мухамедович Коков багъ-удан сакълануугъа кечерге керекбиз, деп терк-терк айтычу эди. Саулукъ сакъ-лауну кыйиматлыгъын туура этген да ма олду. Бир игиси – адамларыбыз да аны ангылап башлагъандыла. Энди поликлиникагъа барып, саулугъу не халда болгъанына къаратхан тюзге саналады.

Аны эсебин а жаланда биринчи номерли поликлиниканы юлгосунде кёргозтейим: быйылны биринчи юч айында анда 198 минг жумуш этил-генди, жарым жылгъа уа ол төрт жюз миннге жетгенди. Районлада да болум игленеди, берилген онгланы адамла тир хайырланадыла.

Бир-бир тинтиулени элдеде амбу-латориялада да бардырадыла. Ол да аурууланы къозгъалгъынчы ачыкълар умутда этилген мадарды. Сёз ючюн, жаланда юч жыл мындан алгъа бир-бир онкология аурууланы ал кезиу-леринде ачыкълау жокъну орундуна болгъан эсе, биогонлюкде кёрюмдоле къайда игидиле.

- Казбек Валерьевич, ахыр беш жылны ичинде саулукъ сакълауда

кёп иш этилгенди. Биз аны юсюнден ЦУР-гъа келген тарыгъыулары саны аз болгъанында кёребиз. Ырыскы-техника онгла бла да хал алайды. Сиз а КъМР-де саулукъ сакълауну тамблагъасын къалай кёресиз, адам-ланы жашау ёмюрлерин созуу аны бла байламлымыды?

- Ол кёбюсюнде профилактика бла байламлыды. Бизде ёлген сабийлени саны саулай Россей Федерациядан бла СКФО-дан эсе азды. Перинатал араны, анда урунган медиклери да бу жаны бла кыйышлары уллуду. Республикада, андан сора да, башха торлю (онко-логия, жюрек-тамырлагъа бакъгъан) медицина арала, сабий больница эмда службала андан ары къурала эмда ай-ный барлыкъдыла. Алада биринчи терк медицина болушлукъ берген службаны бёлюмлери ачыллукъдыла.

Белгилеген жумушларыбыздан бири уа инфекция службаны ишин игиленди-риуду. Хау, анда врачларыбыз устады-ла, алай ырыскы-техника онглагъа уа эс бурмай жарарыкъ туюлду.

Нейрохирургиягъа да тийишли эс бу-лургъа сюе эдик. Сора саулай Шимал Кавказда трансплантология ара къу-раргъа да онгубуз барды. Аны болгун да керею.

Бирсиледен артха кълалмаз ючюн, усталыкны кючлендирюу эмда кад-рланы хазырлау бла дайым кюреширге керекди. Саулукъ сакълау системаны игилендирге сюе эсек, ансыз жара-рыкъ туюлду.

Дагъыда терк медицина болушлукъ беруино юсюнден сагъыныргъа сюе-ю. Нек дегенде РКБ-да кибик, Тырны-аууз шахарда да аллай бёлюм ачаргъа умут этебиз. Кесин да реабилитация кесеге бла. Аны проекти хазырды. Ол къуру шахарчылагъа угъай, туристлеге да хайырлы боллукъду.

Кесигиз кёргенликден, умутла кёп-доле, асламысын айтдым. Барысын да тамамларгъа 3-5 жыл керекди. Ала толсала, саулукъ сакълауда кеп зат этилгенге саналлыкъды.

Ахырында энтта да эсгертирге сюе эдим: биз ахчан жангы бёлюм – сау-сузаланы алгъан биринчи бёлюм – бый-ылны биринчи жарымында 20 минг инсанны жумушун тындыргъанды. Ол бек уллу кёрюмдою. Дагъыда аны мурдорунда юйретиуле ётгендиле. Торлю-торлю сылтаулары бла ары бир кезиуде 52 саусузну келтиргенде, бёлюмде аланы барысына да кыска заманы ичинде къаралгъанды. Иш анда алай тынгылы къуралгъаны бла ёктемленебиз.

- Казбек Валерьевич, сау болугъуз, битеу умутларыгъыз да толсунла.

- Сиз да сау болугъуз. ЦУР бек уллу иш тындырады. Мен аны юсюнден кеп кере айтхан болурма. Сизден келген билдиримле жер-жердеде кълаллай бичиликке болгъанын кёргозотю, тюз мадарла этерге болушадыла.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

«Сёзсюз, кимге да, бютонда бег-а тиширугъа, уллу коллектив-ге башчылыкъ этиу не заманда да жууаплы да, кыйын да жумушду. Ауур акыллы, тюз ниетли, хар затны да эслей, ангылай билген оюучу бо-луу чынтты усталыкъды. Аллай адам-ны башчылыгында ишлеу кимге да нассылы. Роза Хызыровна ма аллай башчы эди. Анга буюругъан ишге не заманда да уллу жууаплыкъ бла къарагъанды. Аны башчылыгында ишлегенлени къайгыларына, кыу-анчларына уллу кёллююк этмеген-ди, кълаллай ишде да, не заманда да кыатларында болгъанды.

Аны бла бирге уа хар зат да тап, тизгинли, низамлы болурун изле-генди. Не жумушну да ол, ауазын кётормей, оюмлу сёзю, башхалагъа тынгылай, эшите билгени бла та-мамлаучу эди. Не гитче зат да аны эсинден кетмей эди, кемчиликке гузабасыз кетерилгендиле. Къыйын болумгъа тюшгенге кёлун узатыр эди, керек болса уа, жакъ басардан да артха турмагъанды. Аны ол кыы-лыгы не заманда да ишни алгъа барыууна себеплик этгенди.

Аны кепледе болмагъан сейирлик сезими барды, ич дуниясыны нюрю уа тегерекни жарытады. Аны бла бирге уа ол чырайын тас этмей-ди, ёз тизгинин бошламагъанды, кълаллай болумда да тишируулай кылады. Аны башчылыгында иш-лей, анга бир жерден чып тошерин, сёз жерин сиймегенбиз: аны хур-мети, даражасы къоркъутханында угъай, ишин тынгылы тамамлагъан усталыгында эди. Аны ючюн ба-рыбыз да Роза Хызыровнаны бек сийгенбиз.

Андан алгъан сынамым манга кеп жерде болушханды. Ол солугъа кетгенине да къарамай, аны алгъа элгтен, мен кеп затха юйренген баш-чыныча юлгосю эсимде турады», - де-генди Тиширууланы Нальчик шахар советини таматасы Лидия Хазизовна.

...Батчаланы юйорде бир бири ызындан кызыла туадыла. Ариу са-бийле. Роза уа хар биринден да баш-ча: узун кирпикли, уллу къара кёзле-ри. Мен аны биринчи кере кёргеним-де, бу артист болургъа керек эди, деп оюмлагъан эдим. Артдан-артха ишни юсю бла терк-терк тюбеше башлайбыз. Не заманда да сабыр, ауур акыллы, этерин, айтырын да билген ариу тилли тиширюу. Ол кеп жууаплы кыулукълада ишлегенди, аланы къайсысын да тынгылы, бет жарыкылы тамамлагъанды.

Дондагъы Ростовда педагогика институтну бошاپ келгенинден сора, КъМКЪ-да тарых факультет-де билим алгъанды. Урунуу жолун а Нальчикде билим беруу управлени-яны инспекторну кыулугъунда баш-лагъанды. Андан сора уа 1-чи номер-ли сабий садха башчылыкъ этгенди. Ол ары келгени бла садик РСФСР-ни Илмула академиясыны сынау му-рдору болуп бир ненча жылны тур-гъанды. Иш кёллююгю, адамлыкъ шарты ючюн да Роза Хызыровна шахар советни халкъ депутатына да бир ненча кере айырылгъанды. 1974 жылда уа жарыкъландыруда эмда илму учрежденияланы бийик

школунда ишлегенлени профсоюз-ларыны комитетини таматасыны кыулугъун толтурургъа буюрадыла. Аны ызындан Нальчик шахарны толтуруучу комитетини башчысыны орунбасарына айырылады. Солугъа да андан чыкыгъанды.

Къураучу хунери болгъан ти-ширюу толтуруучу комитетде

Белгилеу

Хунерли къураучу, тюз ниетли оюучу, озгърлу адам

Бу кюнледе Беппайланы Роза, Батчаланы Хызырны кызы, юби-лейин белгилейди. Аны юсюнден халларымы биргесине талай жыл ишлеген, биогонлюкде да араларын юзмей, къаты байламлыкъ жюрюттен Лидия Дигешеваны айтханы бла башларгъа сюею.

ишлеген кезиуонде Къабарты-Мал-къарны Сабий фондун къураугъа да тир кыатышханды. ызы бла он жылдан артыкъ заманы аны таматасыны орунбасары болуп тур-гъанды, анда ишлей, кеп юйорлеге, сабийлеге да болушханды.

Роза Хызыровна «Нальчик» ат

улары советине башчылыкъ этгенин-де ачыкъланганын белгилейдиле.

Бюгонлюкде да ол советни къа-нуумунда эм тир ишлегенледен бирди. Аны сыйлы председателиди эмда кеплеге тирлиги, башламчы-лыгы бла юлгюю. Ол шахарда жашагъан тиширууланы бирикди-

бла чыгъарылгъан китапны жа-рашдыргъа, республиканы ара шахарыны юсюнден төрт сериялы документли Фильмни алдыругъа, дагъыда аллай кеп жумушланы тындырыгъа себеплик этгенди. Аланы барын да санап чыгъар онг жокъду.

2001 жылда уа тиширууланы шахар советине башчы-лыкъ этип башлагъанды. Аны баш-ламчылыгы эмда республиканы биринчи Президенти Валерий Коков-ну, Нальчик шахарны ол замандагы мэри Хазратали Бердовну себепли-клери бла советде «Кийимлени фон-ду» да кзуарлгъанды. Анда адамла келтирил жыйылгъан кийимле къо-лясызлагъа юлешингендиле. Ол артыкъда кеп сабийли юйорлеге, узакъдан келген студентлеге да уллу болушлукъ эди.

риу бла чекленип кълалмай, ала бла байламлы кеп торлю жумушланы тамамларгъа да болушады. Сёзю, иши бла да кълаллай бир адамгъа эс тапдыргъанды, кълаллай бирин кий-индиргенди эмда тамблагы кюннге ышаныулукъ бергенди, кълаллай бир тиширууну тюз жолгъа салгъанды, юйсюз кълалган кълаллай бирге фа-тар кёллу болургъа болушханды...

«Сёзден иш ахшы» дегенлей, кесим кёрген бир жумушну юсюн-ден айтайым. Советге башчылыкъ этген кезиуонде Роза Хызыровна уллу юйорлени сабийлерин кафеге чакъырады. Ала 50 бала кете эдиле. Барысын да олтуртуп, татпы ашла, суула бла да сыйлап, хар бирини кыатына барып: «Энди уа бир зат сюемисе, не сийсен да тапдыр-лыкъыма, уялмай айт», - деп сора эди. Сабийлени барысын да кесини

ахчасына сыйлагъандан сора да, кёзлери къарагъан, айтхан затларын алып берген эди.

Аны юсюнден ол тегерегине жарыкълык жайгъан адамды деп, таукел айтыргъа боллукъду. Анычаладыла къатындагъылагъа жылуу бергенле, тамблагы кюннге ышандыргъанла, ачыкъ жюрек-ден сийгенле, кимге да миллетин, динин сормай, болушлукъ этерге ашыкыгъанла. Ала огъурлулукъгъа ийнанадыла.

Роза Хызыровна республикада аты кенг белгили жырчыбыз Беппайланы Сергей бла бир юйор къурап, чырай-лыкълары бла бир бирге оздурмагъ-андыла. Бирге орамда барсала уа, кепле къартха бурулуп къарагъанды-ла. Экиси да – огъурлу, сийюмлю адамла. Сабийлери да кеслерине ушаш – ариула, фахмулула, жыргъа, кюбуз согъаргъа да устала.

Жарсыугъа, жашауда кыуанч сагъатла, кыйын кюнле да бола-дыла. Розаны баш иеси Сергей, жашы да дунияларын замансыз алышхандыла. Андан сора тиши-рууну кюню къарангы болгъанды, алай аны чырайын заман, жылла да бузмагъандыла.

Кеп жылланы бет жарыкълы урунганны ючюн Беппайланы Роза «Урунууда жетишмелери ючюн» майдал бла, КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну, КъМР-ни Правительствосуну бла Парламен-тини сыйлы грамоталарына, 2000 жылда уа «Эсде тутууну китабын» жыйышдыругъа кыатышханы эмда басмагъа хазырлагъаны ючюн ав-тор коллективни санында КъМР-ни Къырал саугъасына да тийишли болгъанды.

Розача тиширууладыла жашауну туттургъу, аны чархын бургъанла да, деп таукел айтыргъа боллукъду. Нек дегенде биогонлюкде да, жыл саны-на да къарамай, ол, алгынча, ал сатырдады, жандаурлукъ ишлени иги кесегин тамамлайды. Аны баш-ламчылыгы бла совет бир ненча кере энчи аскер операциягъа кыты-ша тургъан жашлагъа торлю-торлю затла жыйышдырып жибергенди. Кеп сабийли юйорлеге, кыарысуз-лагъа, къартлагъа, жангыз, къарар адамлары болмай кълалганлагъа да ай сайын пенсиясындан юлюш этеди.

ХОПАЛАНЫ Марзият.

Айбатландыруу

Акъ-Сууда — жангы майданчыкъ

Бу элде сабийлеге къуралгъан май-данчыкъ жангыртылгъанды. КъМР-ни Къурулуш эм жашау журт-коммунал мюлк министерствосундан билдиргенлерине кёре, ишле анда «Тап шахар болум къурау» кырал проектни чеклеринде бардырыл-гъандыла.

Сабий майданчыкъ бош тургъан жерде къуралгъан эди. Аны тапландыргъан кезиуде ишчиле тюбюне резинадан кълалын материал жайгъандыла, анга баргъан жол-чулагъа уа тынгылы асфальт жайгъан-дыла. Дагъыда сабийлени жыл санларына кёре ол жерде ойнарча торлю-торлю май-

данчыкъланы къуралгъандыла, ол санда тренажёрла эмда турникле салыннганды-ла. Энди уа майданчыкланы тегерегин буруула бла бегите турадыла.

МУРАТЛАНЫ О.

Къармашыу

Излемлеге келишеги

«Жашау этерча инфра-структура» миллет проектни чеклеринде Эски Черек – Жемтала – Сукан-Суу жолну ахыр кесегинде жангырты ишле бошалгъандыла. Ала 2019 жылдан бери бардыры-ла эдиле, деп билдиргендиле КъМР-ни Транспорт эмда жеп мюлк министерство-сундан.

Ремонт этилген участканы узунлугъу 5,3 километрди. Ишлени кезиуонде жол-чула анда жангы асфальт жайгъандыла, жанларын да

шёндоюгу излемлеге кели-ширча этгендиле. Кюркчу-сузулукъгъа уа бютон уллу эс буруулгъанды: буруула, белгиле, светофорла эмда ызла салыннгандыла. Ол мадарла транспорт болумну игилендиргенде эмда аны бла жюриюенлеге таплыкъгъа деп этиледиле.

Ишле бошалгъандан сора, специалисте жолну хар несин да ёнчелеп, ол мар-далагъа эмда проектинде излемлеге келишгенин тох-ташдыргъандыла.

Даража

Къыйынына – бийик багъа

Шукаланы Борисни жашы Назирге бу кюнле-де «За милосердие и помощь» деген майдал берилгенди. Аны бла бирге ол энчи аскер операциягъа кыатышып къайтханланы регион жамауат биригуиюно бюсореу къагъытына, уллу ыспасына да тийишли болгъанды.

Аллай сыйгъа Назир энчи аскер операцияны ветеранларына эмда биогонлюкде Ата журту-бузну жалынчакъсызлыгы ючюн къазауат эте тургъанланы, аланы юйорлерине да дайым къайгыргъанлай тургъаны ючюн тийишли кёрюлгенди.

Шукаланы Назир жаякъ-бет бла байламлы аурууладан бакъгъанхирургду. Кюн сайын, са-усузлагъа болуша, алагъа тамблагы кюннге ышаныулукъ береди. Андан болушлукъ излеп келгенлени асламысы урушда ауур жарала алгъанладыла, бетлеринде кыянулары бла туугъанладыла, онкология ауруудан сора тапхан жаралары бла кыйналгъанладыла. Назир Борисович алагъа багъуу бла чекленип кълмай, ариу сёзю бла да кёллендиреди, ала ийменмей ышарыча этеди.

Шука улу тындыргъан башха жумушлары уа аны ишчи усталыгъыны чеклеринден чыгъадыла. Ол энчи аскер операциягъа кыатыша тургъан жашланы юйорлерине, сабийлерине да дайым болушханлай турады. Юйор жашауларында тюбеген чырмауланы кетерирге себеплик этеди, алагъа да сезон, къл, ёз кыйынын да кыызгъанмайды, алай бла кёлундан келгенича, кыйын сынауладан

ётгнелени жашаугъа къайтарыгъа болушады.

Назир Борисович кълаллай махтаугъа, ыспасха да тийишлиди. Мындан ары да тау-лу жаш тутхан ишинде жетишмли, жюрек халаллыгы бла этген огъурлу жумушлары уа кеплеге юлго болурла, деп ышанабыз. Ол тамамлагъан ишлери ючюн тийишли болгъан майдал а бек гитче саугъаларындан бири бол-сун, деп айтылады Черек районну администра-циясыны пресс-службасыны билдирiuюнде.

Жыйылыу

Эллиле суу бла тынгылы жалчытылгъангыла

Черек районну администра-циясыны башчысы Къулбай-ланы Апан бардыргъан кезиуло муниципал сагъатда кир-кипчикни кетериуге эмда суу бла жалчытыугъа энчи эс бурулгъанды.

- Кир-кипчикни заманында кетериуге эмда элдеде тазала-лыкъны сакълаугъа дайым кёз-кылак болганлай тура-быз. Кълалган-кълугъанланы

кетериуно кюнлери тохташ-дырылгъандыла. Андан сора да, хар элде ол ишге жууаплы болгъан адамла белгилен-гендиле. Уллу кълалган-къл-гъанланы кыотары жерни да хазырлауну кыайгысын эте ту-рабыз. Аллай затла ийыкъдан бир кере чыгъарыллыкъдыла. Быйаиде чертип айтыргъа тий-ишли керею, ол майданлагъа жаланда уллу кълалган-къл-гъан затла тегёллюкдюле, - деп эсгертгенди Къулбай улу.

Суу бла жалчытыу не хал-да болгъаныны юсюнден а «Черексервисни» башчысы Гузойланы Аслан билдирюу этенди. Олайханнга кёре, За-рагиж элде суу бла жалчытхан төртюнчо скважина ишлеп башлагъанды, алай эсе уа, эллиле суу жетишмей кый-наллыкъ туюлду.

- Аны бла да тохтап къл-лыкъ туюлюбюз. Бусагъатда специалисте суу быргъыланы халларын тинте турадыла, хар затха да тынгылы къарайдыла.

Бизни борчубуз – хар юйоре не заманда да таза суу келир-ча этиуду. Ол жаны бла ишле андан ары бардырыладыла. Биз районну кыайсы элин-де жашагъанла бла да кы-ты байламлыкъ жюрютебиз эмда аланы жарсыларына мычмай эс бурабыз, - де-генди Гузойланы Аслан, деп билдиргендиле бизге районну администрациясыны пресс-службасындан.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.

Жангылыкъла

Мал аш хазырлайдыла

Эллиле шёндо бичен этиу эмда салам жа-рашдыруу бла тир кюрешедиле. Тергеулеге кёре, аладан 1,165 минг тонна хазырлагъан-дыла. Аны бла кыышха керек марданы ондан биринден кълалгъаны жалчытхандыла. Кюзде уа, мирзеулук нархтоюн оруу башланганы бла, силос этип теберириклие.

Районладан билдиргенлерине кёре, мюл-клени барында да шёндо 316 мингден артыкъ мал барды. Озгъан жыл бла тенгешдиргенде, аланы саны хазна торленмегенди.

Сатыу-алыу

Быйылны биринчи жарымында Къабарты-Малкъарда розница сатыу-алыу 178,7 милли-он сом багъасы болгъанды. Тенгешдирип айтханда, озгъан жылны тийишли кезиуонден ол беш процентте асламды, деп билдиргендиле Шимал-Кавказстандан.

Сагъынылган кёрюмдюно 55,1 процентин сатыу-алыу организациялла бла энчи пред-принимательле жалчытхандыла. Кълалган кесегин а – рынокла бла ярмаркала. Аш-азыкъ

продукцияны, сууланы эмда тютюнню сатыу, 3,1 процентте кёбейип, 89,5 миллиард сомгъа жетгенди. Башха торлю товарнадан а 89,2 мил-лиард сом багъасына сатыу этилгенди.

Нальчикке — «Россейни татыулары»

Быйыл 5 эм 6 сентябрьде Нальчикде «Рос-сейни татыулары» фестиваль ётерикди. Анга кыралны кеп регионларындан аш-азыкъ этмучоле кыатышып, кеслери чыгъаргъан эмда хазырлагъан продукцияларын кёргозторюк-дюле, деп билдиргендиле КъМР-ни Эл мюлк министерствосундан.

Бу фестиваль быйыл биринчи кере июнда Смоленск шахарда бардырылгъанды. Анга жыйырма мингден артыкъ адам баргъанды эмда кыркык регионну келечилери кыатыш-хандыла. Ызы бла уа, айтханыбызча, ол бизни республиканы ара шахарында ётерикди.

Мында Келишулюкню майданында эллиле жарашдыргъан аш-азыкъланы татыуларын кёрюре, продукцияларын сатып алыргъа, сора мастер-класслагъа кыатышыргъа, концертлеге кыарлагъа эмда жырчылагъа тынгыларгъа боллукъду.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Эл мюлк

Айныуну себеби

Белгилисича, иги мал аш малны саулукулъу болуруна эм эл мюлкню да айнырына себеплик этген магъаналы амалладан бириди. Аны се-бепли биогонлюкде Къабар-ты-Малкъарны мюлклерин-де анга аслам эс бурулады, ол санда биченини кыурамы мардалагъа келиширине да кыайгырылады.

Бу жаны бла Агропромыш-ленный комплексни продук-циясыны кюркчуусузлугъуна бла игилигине кыаргъан ара биченини кыурамы мардалагъа келиширча этиу жаны бла дайым тийишли жумушланы тамамлап, болумну игиленди-риуге юлюшон кыошады.

Алай бла тинтиулени кези-уонде лабораторияда беш жерден алынган юлголеге къаралгъанды эмда төртю-онюде болум артыкъ иги бол-магъанын ачыкълагъанды. Аланы торсюнлери, кыурам-лары, бютонда ийислери, мардагъа келишимегендиле. Биринчиден, биченини мугут ийиси заранлы грибоккланы жайылгъанларыны белгиси-ди. Аны хатасындан кыска заманда ийнекле азаргъа, сютлери уа таркыйыргъа боллукъду. Башха химия ана-лизле да биченде протеинни азлыгын кёргозгендиле. Ол да мал ашны жараусузлугун кёргозтеди.

Специалистле айтханнга кёре, мал аш татымлы бол

Ол Акъ-Сууда тууганды. Къазахстан-да Алма-Ата тийресинде «Вторая пятiletка» атлы совхозда ёсгенди. Ана-ларындан мында окъуна айырылган са-бийле аталары Хызырны къанат тобюнде болгъандыла.

Баям, эсли сабий эди Ибрагим, бирде ол, анасын эсгере: «Мен ол заманда гитчелик эдим. Элни адамы бизни юйге келгенлерине махтана эдим тенглерими аллында. Ала кетгенден сора орналган мудахлыкъ ёмюрлеге къалган эди бизни арбазда. Атам бизни ёксюз сабийлиги-бизни таурухла, жомакъла бла жарытыр-гъа кюрешюучо эди», - дегенди.

Кёчпюнчюлени бир къауумуна Ата журт-ха къайтыр-гъа эркинлик чыкыгъанлай, Хызыр 1956 жылда окъуна къайтханды

Эсе тутуу

Ай жарыкъгъа чулгъанып келген тизгинле

Бу кюнледе назмучу, КъМР-ни маданиятыны сыйлы къулукъчусу, респу-бликаны Къырал премиясыны лауреаты Бабаланы Ибрагим туугъанлы 90 жыл болады.

Акъ-Суугъа. Ибрагим школну Долинскде бошагъанды. Ызы бла Нальчикде меду-чилищеге киргенди. Эки жылны окъуп чыкыгъанды анда. Болсада ол усталыкъ аны болмагъанын терк ангылагъанды.

1959 жылда КъМКЪУ-ну орус-малкъар бёлюмюне кирип, аны тауусуп, бир къауум жылны «Эльбрус» китап бас-мада редактор болуп тургъанды. Артда «Шуёхлукъ» альманахда – редактор, «Минги-Тау» журналыны баш редактору болуп ишлегенди, поэзия бёлюмюне таматалыкъ этгенди.

Жазгъанын студент заманында басма-лап башлагъанды. «Жолгъа чыгъама» деген энчи назму жыйымдыгы уа 1962 жылда чыкыгъанды. Окъуучула олсагъат ангылагъандыла малкъар адабиятха уллу поэт келгенин. Китап Къайсыны ал сёзю бла чыкыгъанды. Ол китап Ибра-гим, алда болгъан поэтлени энликлей, сёзюн жангы поэтика оюм бла айтханын кёрюзтгенди.

Анда биринчи назму китапны атын жюрютеди. Поэзия жолуна чыкыгъан Ибрагим ол узакмы, жуукъму болугъу-н билмейди, анда аманнга да, ахшыгъа да тобериги уа эсиндеди. Ол насизде жаш поэт столну, шинтикни да сыйда-мын сурамагъанын, анга урган жени би бир жанына бурургъа излемегенин да айтды.

Къыйын жолгъа атланганма, Жокъду аны айтыры – Тап, назмунда адамла да Билмейдиле атымы.

Артда танып: «Кюреш, изле!» – Дегенге уа жуауабыз: – Сакъла! Кёк жашады эсе, Кюкюрерин, жуаурын!

Былдай окъуна жаш поэтни айтыр заты болгъаны билинеди. Аны лирика жигити (кеси!) тийрегиге келгенде уа, къарт аны алай юйретеди:

– Созулмайд суугъан темир – Жашым, бол аны кызгъаны, – Деди Солтан, сыйпай терин, Заманын сёзге кызгъана.

Биринчи китабында автор кишиликти сёнгмез жолундан, Гагаринни гъаршха учканыны къууанчындан, бетин урунуу жарыхан ишчи адамны, аяны бла баланы юслеринден айтды. Аны лирика назмулары да бардыла. Аланы биринде («Махтар эдим...») ол, къаламы жюто болгъанылыкъга, къарамы алай болмагъ-анына жарсыды. Башха назмусунда уа сыйген къызы, врач, аны рентгеннге кий-иреди да: «Ай алдаукъ!» – дейди, терен ахтынып. Поэт а: «Кесингими кёрдюнг жорек ёртенде?» – деп сорады.

Ибрагим ана тилин онгларын, аны суратлау теренин ачыкълай билгенин

кёрюзтедиле бу назмула, башхалары да. Тюз да аллай лирика назмуланы биринде уа аны жигити:

– Къарамайсыз, адамла, бу сейирге! Бу неллай сиймекликти – ма аламат! Поэт, кызгъа сиймеклигин сездире, Газетледе кычырады алгъаракъ!

Сиймекликти юсюнден «газетледе кычыргъан» поэтни жюрегинде бола тургъанын юсюнден ачыкъ айтмаса да, анга ийнандырады бу назму. *Такъ-ыйкъадан бир уруучу жюрегим / Эки урад, барсам сени къатынга*, дейди поэт сийге-нине. Алай айтады да, ол сезимни окъуучу кесиники окъуна сунуп къояды. Поэзияны кючю анчады. Башха назмусунда уа поэт кеси аурууна (сиймекликге!) дарманнга

сыйген кызыны сёз тылпыун сурады.

Мен суратчы болсам, къышны суратын, Къапкъара кыагытда ишлерем акъдан. Аны сен ишлеп, толса уа мураынг, Ашыгып баргъанлай, тюшерем атдан, – дейди ол «Къыш чиллеси» деген назмусунда. Усталыкъгъа сый берип, ариулукъгъа намыс этип тюшер эди атдан таулу киши.

«Поэт болсам, менден кёпню сорур-ла», – деп башлайды ол башха назмусу. Жаш поэт ол атны жюрюткен жуаулы иш болгъанын ангылайды. Сора эсгертеди кесине кыаты: «Жазар сёзюм, бишмей чыкъма жюрекден!» – деп. Ол анда окъуучула аны жюрегини жылыуун, уру-ун сөсселе, ала бла аны арасы жуукъ болса сөеди.

Ма быллай аламат сезимли назмула-дан кыуралгъанды Ибрагимни биринчи назму жыйымдыгы.

Ызы бла аны «Малкъар балладасы» деген позмалы китабы кёргенди дуняны. Ары эки поэма киргенде: китап-ха ат берген бла «Кюзно поэмасы». Малкъар баллада» сюжет ызлы чыгъ-армады. Аны жигитлери Шаухал бла Жукъа таулагъа азатлыкъ келтирирге излеген, аны ючюн къазаутха кирирге хазыр жигитледиле. Кюреш жандаурусоз баргъанда, таукел революционерле от-дан, окъдан ургъай, тау адетни бузаргъа къоркъадыла – алларына чыкыгъан къартха намыс берип, атдан тошгенде, тутуладыла. Ол болумну суратлай, поэт, поэмасыны жигитлери къоркъуулу жол-гъа бурулгъанда, аланы ызларындан кычырады: «Уо, бармагъыз алайтын!» – деп. Жаланда ма бу болум окъуна поэтни чыгъарманы жигитлери бла кы-рындашлыкъын айтады. Башха заманда туугъанды ол, алай а ол байламлыкъ юзюлмейди. Керти поэзия кыорулайды ол биргелики. Бирде Тёпеланы

Алимден алай соргъан эдим: «Сен алдан окъуна билемисе жигитинг не этеригин?» – деп. Билмей эди. Ма мында да алай. Жигитле элтедиле ызларындан аланы юслеринден хапар айтханны. Ол а жазыу ишде фахмулукъну белгисиди. «Малкъар балладасын» Ибрагим жаш заманында жазгъанды, анга отуз жыл да болмай эди. Ол туугъан жерге сий-мекликти юсюнденди.

«Кюзно поэмасыны» баш жигити Ёзюрдю. Чалгъы чаладыла таулу кишиле – Ёзюр, Якуп, Бекмырза, Хызыр, Кы-ралбий... Аллай жерде болуучусуча, чам, лакъырда этедиле, бир бирге эришедиле. Жакшы Самат кыйгъы этдиреди Ёзюрю. Бошбеллени истемейдиле таулап. Самат а – тойну сыйген бир! Ёзюр танг ата тойдан келген жашын чалгъыгъа сюреди. Анда къартланы хапарларына тынгылай, Самат жашаугъа кёз къарамын тюрендиреди.

Андан арысында Бабаланы Ибрагимни «Жазны барыу», «Жетегейле», «Элия бешик», «Туугъан ташым», орус тилде Москвада «Малкъар балладасы», «Ара боран», «Иги кзуум» дагында башха китаплары чыкыгъандыла. Аланы къай-сысы да, малкъар поэзияда жангы ауаз болуп, поэтни назмучулукъ излемлерин ачыкълагъанды.

Ибрагим заманны, адамлыкъсны баш ышанларын суратлагъан поэт эди. Аны «Атамы аягы басхан жер» деген назму циклы окъуучуну оюм этдирген, сезимин байкъландыргъан суратлауду. Ол поэтни ата-бабалары кый кютген, сабан сюрген, бичен этген, башха жашау турмушларын бардыргъан, дунягъа кел-генле тобеген, кетгенлени ашыргъан жерге ыразылыкъ сёзюдо.

Суратлау чыгарманы бай да, ариу да этген жазыучуну тенгешдиру, метафо-раны, гиперболаны хайырлануы, айбат-лау амалларыдыла. Бабаланы Ибрагим ол жаны бла хунерлиди. Сёз ючюн, «Ара боран» поэмасында поэт бирде боранны, ат орундан кыйиш жюгенин юздюрюп, кийик болуп кетген туу байталны излей, кече таулада акъ жалкъасы тозурап, кишнеп айланган ат бла тенгешширеди.

Бирде уа – буруудан чыгълмай, тегерек чапкан акъутякъ тай бла.

Аллай амалла терк-терк тобейдиле Баба улуну акъ сёзюнде. Сёз ючюн, тенгизге чабып болмады черек; жаз ба-шына къууанып, кюкюрейди кёк; кюннге ачылып, тылпыу эте турады жер; кечеге жомакъны бир бети ай жарыкъгъа чул-гъанып келген кызгъга ушайды; тал терек, суугъа жалан аягын тийирип, къалтырайды; жаун желде чилле тауш эте; жауундан сора теири кылыч, ийнек къызыл бузоун жалагъанча, сю-рюрген сабан кибик, туауды суудан теири кылыч, сора ийилдей кюн къызартхан суугъа... Сабан – ачылыкны узакъ этген тауеклик, теири кылыч – ариулукъ. Аны башха жигити уа акъутякъ тайгъа жай-ракъ минип, тюненени кыйгъу барады. Аны жетген а кыйда? Ауаз келип, аты бошлап, жамчысын да тешип, сюдени ол жел аллында, жаун тобюнде жиби, жюреги кёкча жашай.

Бабаланы Ибрагимни «Бийик сын» деген акъ сёзю, къара сёзю да поэма-сы малкъар адабиятта урушха къажау жазылгъан чыгармаланы араларында энчи жер алады. Ёлюмню бла жашауну арасы юзюлгенин поэмада Бийик сын-ны ауазы бла белгиленеди. Ибрагимни бу поэмасы халкыны тарых-жигитлик жырларына жуукъду.

Еизде аз тобеген фантастика жанрда жазылгъан чыгармалары да бар-дыла поэтни. «Учхан ат» бирде поэтлени Борахларыды, бирде, кёк жарылып, андан тошген тайды, бирде тарда кише-неги эшитилген, кёзге кёрюнмеген атды, бирде – толкун сыртыл байтал, бирде – желжалкъа... «Аян таууш» – кёкден келген ауаз. Лирика жигитни тюшюне кирип келген ауаз: «Кёкде оракъ къачлы назму (айгъа ушагъан) байрагынгы орнат...» – дейди поэте, сора арбазда поэтлени Борахтарыны кишилей.

Баям, ол Борах бюгон да айланады малкъар таулада, Холамда, 2002 жылда ауушхан месини ызын излей.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Жарсытды – сиймеклик келечи, Кёзо кёрмей, тобукъ тюйгенлей, Кеч учхан кёк ёгюз кёгюрчюн Терекден терекге тийгени.

Окъ тийип Апсаты кызыны От кваны чачылгъанча анда, Тукъузгю терекни, кызыарып, Аугъаны Акъ кыа барды.

Аулакъда, тынч бара тургъанлай, Ажашан керуиан кыайгъысы Кибик, боз туманда турнаны Кюз кёкню таралтхан кыайдасы.

Солдатны, сиймеклик койдюрген Жюрекин жарсыу къонганлай, Кюз учалмай Тёбен кёлгенде Къанкъазны да жангыз къалгъаны...

Тёзерге юйренгенме тауда Къайсыны жаралы ташындан... Мен сени сийгенде да тангнга Тюбегенме кёзден ташада.

Шахарда кёгюрчюн эдинг сен, Да болдунгъ кыада жукъары... Бир кюнде тауладан эриксенг, Сиймекликти жарсып жилярыкъ.

Кюз кирши туманлай седиреп, Бир бирден айырса жолубуз, Ызындан кыагъанакъ сабийлей Жиллярыкъды кёгет жулдузу...

Мен а не? – Мен кыалырма тарда, Жарсыуну жалгамм тышына... Мен неге да тёзерме тауда Къайсыны жаралы ташындай!

Сыйын кёрюю

Изилик унутулмайды

Къалай сейирди жашау. Эл миолк илмуланы кандидаты, селекционер, сортвед Ахматланы Зулайха бла тобешенимде материал этер умут бла, ол: «Мени атам төрт жыл «Коммунизм-ге жол», газетде ишлегенди, литработник, ызы бла спецкор болуп», – дейди. Андан башланады ушагъыбызны жангы бети. Ахматланы Масхутну жашы Паша 1929 жылда Быллымда (Къочхарташда) туугъанды. 1993 жылда уа, жаланда алтмыш төрт жылы болгъанда, замансыз ауушханды. Паша Масхутович Кооператив техникуму, ызы бла Марксизм -ленинизмни уни-верситетин бошагъан эди. Ахмат улу таулу интеллигенцияны биринчи толкунларында энчи жерни алады. Тюзюкню из-леген, адепли, билимли адам эди.

ФАТАР АЛЫРГЪА УНАМАГЪАНДЫ

Паша Масхутович юй би-чеси Хаджиланы Халимат бла алты сабий ёсдюргендиле. Азиядан къайтханлай, Аль-чикде жер сатып алып, бло-кладан тынгылы юй салгъан эди. Газетде ишлегенинде, командировкалагъа барыргъа да тоше эди, юйде сабийлеге заман жетишмей башлайды. Сора жазыу ишни бек сөйсе

Ол ишде тенглерине бек сакъ болгъанды, шуёхлукъ жюрюте да билгенди.

«Мен, илму бла жетишим-ли кюрешип, шатталны эм персикни жангы сортлары чыгарып, институтда ишлей тургъанымда, фатар алпыкъ-ларыны тизмелеринде ке-зиуюм жетеди. Сора атабыз: «Бизни юйлерибиз бардыла, эркинбиз, алмайма де, тар жашагъанлагъа тошсюн фа-

Экинчи тизгинде онг жанында биринчи Ахматланы Паша.

«Къаб-малкъопребсоюзда», «Горко-опторгд» эм башха жерледе ишлегенди. Сийрилик шарт: «Къабмалкъопребсоюзда» урунганымда, кёп сабийли атагъа ишде фатар береди. Ол а...алыргъа унамайды. Тизмде аны ызындан кел-генге журт ишленгинчи, бир талай заман озарыкъ эди, ол а къыйналып жашай эди. «Бизни юйюбюз барды, керек-мейди фатар, ол къыйналгъан адам алсын да, тынчлсын», – деген эди Ахмат улу. Алты сабийи болгъан ата! Къаллай халал адам болургъа керек-ди, ишде алынган фатарын башха адамгъа саугъаларча! Жарсыугъа, бусагъатда биз жаланда кесибизни адамла-рыбыздан сора башхаланы жарсыларын эшитирге да сиймейбиз, жан аурута да билмейбиз. Паша Масхутович чынты коммунист болгъанын да эсге алыргъа керекди. Аны оюмуна кёре, ишчи уа жамаутха жарагъан адам тап жашаугъа тийишлиди.

тарынг», - дейди. Мен уна-майма: «Папа, мен фатарны тилеп алмагъанма, къаллай бир окъугъанма, ишлегенме», - дейме да, алама юлюшюмю. Ыразы болмагъан эди. Жан-нетли болсун, аллай дунягъа ушамагъан иги адам эди атам. Билмей тургъанлай, инфаркт болуп, ёлпоп къалды, къарт болалмады. Эки жылны ийна-налмай тургъанма кетгенине. Юйлерибиз да, арбазыбыз да алай бош болгъан эдиле. Шу-кар, артда кыарындашым да юйдегилли болады, сабийле да туадыла, кыйды эсе да тынч-тынч жашау тылпыу киреди юйлерибизге, арбазыбызгъа да. Алай энтта да замансыз кетгенин жюрегиме сыйын-дыралаймай», – дейди кызы Зулайха ушагъыбызда.

ЕКСЮЗЮЛЮ ЖЮРЕГИН КЪАТЫДЫРМАГЪАН ЭДИ
Пашанын юч жылдында аясы ёлгенди, онтёртжыллыгында уа – атасы. Болсада, ёге аясы Жазаланы Перизат жашах-

Паша юйюрю бла.

къолундан келгенича къарагъ-анды, алчытмагъанды. Кеси уллу юйюрюню атасы болгъа-нында, Ахмат улу сабийлерине аслам эс бургъанды, эркелет-генди.

«Барыбызны да жыйып, китапла окъуучу эди атабыз. Аллай татыулу бешбармакъ этиую эди, жай кюнледе ар-базыбызда барыбыз да бирге бешбармакъ ашагъаныбыз эсимдеди. Хар кюннге энчи бир къуат сала эди, къуанч-дан толтура эди атабыз», – дей-ди Зулайха Пашаевна. – Аны бла бирге бизни гитчелигибиз-

ИГИЧНИН КЪАТЫ БЛА ОЗУП КЕТМЕГЕНДИ

«Заман» газетни 1994 жылда экинчи августда чыкыгъан но-меринде Голюйланы Мажитни «Адамлыкъ гюллери» деген материалы басмалангъанды. Ол Ахматланы Пашагъа атал-гъанды. Анда Мажит тенги бла бир тобешиюн эсгереди. Эки-си да журналист жашауларыны юсюнден ушакъ эте, орамда бара тургъанлай, аууп тургъан ичгиничи кёреди. Олсагъат Паша мычмай жетген меди-цина болушукъну машинасын чакъырады. Сау къаллыкъ-ла, врач бла мёрдестра терк жетедиле. Паша: «Была бла бирге болныцагъа барыргъа керекди», - дейди, сора Мажит бла Паша ол насипсыз бла палатагъа да кирип, ол кеси-не келгинчи сакълап, алай кетедиле. Голюйланы Мажит бу жазмасында Ахматланы Паша хар адамгъа да журмет эте билгенин чертеди. Иггеда, аманнга да!

ТАУЛАУ ТАУЧА НЕК СЕЛЕШМЕЙДИЛЕ?

Паша Масхутович малкъар тилин, халкъыбызны тарыхын уста билгенди. «Бусагъатда ана тил бла байламлы болмувубз бек осалды. Таулау тауча нек селешмейдиле? Ангылаймай-ма», – дейди Зулайха Пашаевна. – Мен Азияда туугъанма. Мын-да Лесная школагъа барамда да, анда уа жаланда орус тилде битеу дерсле. Бир сёз ангы-лаулай эдим. Сора Нальчикни экинчи номерли лицейине кёчюредиле да, анда жаланда ючюнчо классда эркин сёл-ешип башлагъан эдим орус тилде. Юйде кетсе, анабыз да тауча сөлеше эдиле. Алай болургъа керекди! Биз Азияда ана тилибизде газетте, кита-плагъа термиллип жашагъан аталарыбызгъа-аналарыбыз-гъа бет этип, тилибизни сакъ-ларгъа керек. Къалай ариу сөлеше эдиле ала. Къаллай таза адамла эдиле!»

Паша битеу жуукъларын кыатына жыйган эди. Ол да чынты тауулануы шартды: чачылып кетмей, бир жерде жашау этген. Бушууда, къу-анчда да бирге болурча. Уну-тумагъанды Ахматланы Паша – не тукумунда, не халкында. Игилик унутулмайды!

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Итиниулук

Ана тилин билмеген тамырсыз терекге ушайды

Кёп миллетле бир бирлери бла шуёх-лукъда жашагъан Тырныаузда кёп маданиятта да байлашхандыла бирге. Башха миллетни инсаны болуп туугъан-лыкъгъа, жашагъан жерине хурмет этип, аны адетлерине бла тёрелерине уллу магъана бере билгенле сыйгъа тийишли-диле. Карина Ткаченко да аллайладанды. Ол Тырныаузда тууп, ёсген да анда этгенди. Оруслу кызычсы кесин мил-лет сабийледен бирине санагъанды. Тенчиклери, нёгерчиклери да башха миллетни сабийлери эдиле. Ол а ала бла таттылыкъда, байламлыкъда, аланы тиллерине хурмет эте ёсгенди. Айтыргъа тийишлиди, Карина ол аламат сезимин бюгонлюкде да сакълагъанлай турды.

Жашау биз сунганча болмаса да, хар кимни къадарын кесича элтеди. Кёп болмай мен да Карина бла шагырей болгъанма. Тырныаузда сабийлени ана тилге юйретгеними эшитип, ол келеди да, малкъар тилге юйренирге сыйгени билдиреди. Букъдурмай айтайым, алгъа ол сейир да кёрюнген эди – оруслу тиширыгъа ол неге керекди, дегенча. Алай ушагъыбыздан ангылагъаным мени бек къуандырды. Карина юч ариу таулу сабий ёсдюреди. Аланы миллетлерине сиймекликде ёсдюрю ючюн а, бала-ларыны тиллерин билирге, юйренирге излегенди. Бираздан а тёртжыллыкъ жашчыгъы Байсолтанланы Кемранны дёрслеге жюрютоп башлайды.

– Мени оюмуна кёре, хар адам да ёз тилин билирге борчлуду. Сабийле сау кюн мени бла турадыла да, тиллерин билмей ёсюп барадыла. Ала аталарын къууан-дырсала, кеси миллетлерин билселе ол сыйселе ол заманда борчуму бир кесегин толтурганнга санаялыккъыма, – дейди ушакъ нёгерим.

Бусагъатда аланы юйорде малкъар тилде сёзле терк-терк эшитиледиле. Бирде Карина да Кемран бла тауча сёлеширге кюрешеди. Ол бир затны терс айтса, Кемран балачыкъ аны тюзете, алай бла малкъар тилге бирден юйренип барадыла.

– Ара шахарда да жашагъанма бир

кесек. Кертисин айтханда, анда турур-гъа артыкъ сиймей эдим. Не десек да, жашагъан жерим ызыма, кылыгыма уллу себеплик этгенди, таулу адетлеге бла тёрелеге кёре ёсгенме. Бусагъатда окъуна мындан тышына чыгып, жаша тёлюню арасында абадан адамланы, жыл санлары келгенлени сыйламагъан-ланы эслесем, жаным бек къыйналады. Автобусада бла маршруткада окъуна туруп жер бериуну унута барадыла. Ол кыйсы миллетде да барды, хурмет этиу, къарт-лыкъны сыйлау, – деп жарсыды Карина.

Бизни ушагъыбызда эм багъалысы не эди десегиз, Каринаны мени бла сөлеше туруп, намыс этип кёзюме окъуна къараммагъаны, бир-бир сорууларыма жуауп бирденден алгъауа, улпып, кыызара баязды. Аны тюз жолну салгъананына энди ишескизме. Ол сабийлерини атасы-на, аны юйорюне берген хурметни сабий-лерине ана тилин гитчеликден юйретирге излегени да кёрюзтеди. Баям, тиширыу аны махтау алып ючюн этмейди. Ол аны жюрегинден келген чакъырыу болгъа-ны ушагъыбызда да эслегенме.

– Сабий не кёп тилге юйренсе да, ол аны эсин айнытады, жашаугъа къарамын байыкландырады. Андан сора да, ёз тилине юйреню, аны билиу, оккуу бир заманда да башха предметлени окъургъа да билирге чырмай болмаз. Тиллерин унутсала адамла, мени оюмуна кёре, ала тамырсыз тереклеге ушарыкыды-ла. Арада, сагыш этсем, Кемранны малкъар тилин билиуюн ол терек бла тенгешдиреме. Энди башха миллетли болуп, малкъар тилин билмей эсем, алай таулу сабийле ёсдюре эсем, ол тилин билмеу мени айыбымды. Сабийле ёсюп, билгери заманларында тилин алалмасала, мен болукъыма аланы алпарында жуау-плы. Андан сора да, тилин бла тарыхын билмеген, билирге да сиймеген адам кесини энчилигин тас этеди. Мен ангы-леширге кюрешеди. Ол бир затны терс айтса, Кемран балачыкъ аны сыйселе, алай бла малкъар тилге бирден юйренип барадыла.

– Ара шахарда да жашагъанма бир

Кертиси бла да, сагыш этсек, нечик тюз сөзледиле. Мен танып окъуна кесин таулугъа санагъан ненча адам сабийлерин ана тилге юйретир орунуна, аланы башха тиллеге тошюндюрюп кюрешедиле, ана тиллеринде уа бош сөзлени окъуна ангыламай.

Бюгонлюкде ана тилле тас бола бара-дыла дегенлей турабыз, аны сылтауу уа неде болгъанын арталыда ангаларгъа сиймейбиз. Былайда къуш усынса не кёрсе да, учканында аны этеди, деген эрттегиллени бир акъыллы сөзлери болгъанын унутмазгъа керек болур. Ка-рина да аны ючюн къошакъ дёрслеге, жаланда сабийни жюрютоп кыймай, кеси да келип юйренирге итинеди. Энди ол билгенине, ала тургъан билимине да ыразыды.

– Хар юйорде да ана тилге сийме-клик, аны багъалау бла билирге итиниу бусагъатда тёре болса керекди. Алгынн быллай сорула арталыда жаратылмай эдиле, бир ауукъ замандан ана тилин билиу ол ауурлыкъ боллукъду деген акъ-ыл бир кишини башына да келмей эди. Биз бусагъатда кеси байлыгъыбызны акъылсызлыкъдан жоа тургъанлагъа ушайбыз. Мен танып окъуна бир ненча адам школда ана тиллеринде юй ишни толтурмас ючюн, барып къагыш жазып, ол дерсен эркин этилгенди. Ол неге ушагъан ишди?! Туугъан жерин, тилин сиймеген адам бир башха жерде да кесин табаллыкъ сунмайма, – дейди ушагъыбызда мени жигитим.

Сёзсюз, тюзюд. Дагъыда сабийни кеси маданиятын, аны миллет хаз-насын билдиргенден тышында да, башха миллетлени маданиятлары да сыйлай билирге юйретирге керекди. Сабийле-рине юлго болалгъан Карина уа, жашау нёгерине уллу хурмет этеди, аны себепли бу юйорде насыппы сабийле ёсерикле-рине, аланы жерлерин, тукумларын да сюериклерине, ана тиллерин билип, ариу сөлеширклерине ишескизме.

ТЕМУКУЛАНЫ Асият.

Алай мен да билеме, керти, Бурунгу тирменден тышында Ушарыкыдыла дайым кёкде Хар толгъан ай тирмен ташына!

Къайгырыу

Сабийлени тийишли халга ёсдюрюрге алланып

Тишириулары Нальчик шахар совети бу кюнледе, саулыкълу жашау бардырыгъа гитчеликден юйретиуге жоралап, семинар-кенгеш кырагъанды. Ол Нальчикде 5-чи номерли сабий саттда ётдюрюлгенди.

Закереева «Сабийле бла физкультураны къалай бардырса тюздю», «Сау кюнню

ичинде сабийлени кымылдаулары», «Аш-сууну айыруу – саулыкълу жашаугъа элтген

жол», «Сабий садны бла юйорню саулыкълу жашау бардырыгъа юйретиуде

бирге ишлеу» деген докладла этгенди.

Садха жюриюген жашчыкъланы бла кызычыкъланы бир къаууму уа юйретиучюлери бла бирге физкультурадан дайым да этип туруучу жарауларын, концерт программаларын да кёргозгенди.

Тюбешиюну ахырында семинар-кенгешге къатышханла кёрген, эшитген затларыны юслеринден кеслерини оюмларын айтхандыла. 5-чи номерли сабий садны таматасы Ляна Тохова, анда ишлеген юйретиучюле да ары жюриюген кызычыкъла бла жашчыкъла саулыкълу болуп ёсөрча къаллай тюрюлю мадарла этип тургъанларыны, быйыл жангы окъуу жыл башланганлай а не жангы жумушла тамамларыкъларыны юслеринден билдирюле этгенди.

Лидия Дигешева уа сабий садны таматасына ишни къурай билгени, сабийле не жаны бла да тынгылы айнырларына къайгыргъанды, ала ана тиллерин билрлерине аслам эс бургъаны ючюн аспас этгенди эмда садикге саугъагъа улуу сурат бергенди.

ХОПАЛАНЫ Марзият.

Илму

Къутхарыучулагъа себепликге — жангы амалла

РАН-ны Шимал-Кавказ институтуну башчысыны орунбасары Вадим Романов билдиргеннге кёре, кыралыбызны къутхарыу службаарына кеси аллына ишлеген навигация система жарашдырылгъанды. Аны бла хайырланыр ючюн GPS керек туююлдо. «Ол спутник сигнал жетмеген жерледе жалгъан акылыны себеплиги бла жолну табаргъа болушурукъду. Бу амал излеу бла юрешген службаблагъа ачыгъанланы табаргъа, тегерекни тынгырыакъ тинтирге себеплик этерикди», – дегенди Вадим Романов.

Россейли навигация амалла, башда айтылгъаныча, спутник связь арталлыда тутмагъан неда аз-маз иш-

леген жерледе жарарыкъдыла. Журтубузу географиясыны энчилигин, уллу агъачлары, бийик таулары, промышленностьда бла къутхарыу операциялада автоном система аладан-артка кёлден-кёл изленгенлерин эсге алсакъ, жангычылыкъны магъанасы бютюн ёседи.

Мамыр муратлада хайырланган амалла, Вадим Романов чертгенича, GPS сервисле бла байламлыдыла, алай эсе да, аланы къарысуз жерлеру уа бардыла. Къаланы агъачны ичинде, промышленный жерледе неда къыйын аулакълада терёли навигаторла жолну терс кёргозген неда кёргозталмай къалгъан кезиюле аслам чыгъадыла. Излеуно

кеслери ыразалыкълары бла бардыргъанлагъа ол, керти да, къоркъуулду. Биринчиден, бошуна кёл заман къоратылды, экинчиден а, иги кесек жер эсленмей къалады.

Жангычылыкъда инерция амалгъа энчи эс бурулады. Алим белгилегенича, ол инсаннны тепгенине, юрюгенине эмда тегерекде табийгъатны, жерни энчиликлерине кёре табады жолну. Аны хайыры бла жангылычла азайып, спутник сигналсыз кёл заманы ишлеяла.

Алгъа бу система геодезистлеге деп жарашдырылгъанды, алай ишталаны, тоннельлени, ыргыгъланы салыу ызланы, энергетика объектлени бла пилотсуз

аппаратланы тинтгенде, аны жорукълары алагъа да керек болгъанлары ачыкъланганды. Бусагъатда ол жангычылыкъ эсе да, талай жылдан авария службааланы бла инженер бёлюмени оборудованиларыны кесеги болургъа боллукъду.

– Ата журтлу илму тинтиуени бардырыу кыралыбызны айныууна уллу къошумчулыкъ этедила, – дейди Вадим Романов. – Арт жыллада Россей навигация эм геоинформация системала жаны бла жалынчакъсыз болуруна уллу эс бурулады. Автоном амалланы ишлеу тиз инфраструктурадан азат болургъа эм магъаланы жерледе кесибизни сервислерибизни кзуаргъа себеплик этеди. Илму инсти-

Вадим Романов, РАН-ны Шимал-Кавказ институтуну башчысыны орунбасары

тутлада жарашдырылгъан проектуе уа къоркъуусулукъну жалчытыууну, туугъан жерибизни цифралы инфраструктурасын айнытыууну бир кесеги боладыла.

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зульфия.

Бийаирну

Бийик таулага, ариу табийгъатга сыйланыу

Къабарты-Малкъарны Курортла эм туризм министерствосундан билдиргеннге кёре, 15 августда Минги тауда «Кавказ фест – 2026» улуу турист-маданият байрам боллукъду.

Ол бир кюнню ичинде «таулада сыйланыу» деген халда бардырылыкъды. Байрамгъа келгенле бийик таулада ариу табийгъатда спорт, маданият чурумагъа къатышырыкъдыла, миллет ашорыкъла бла сыйланырыкъдыла, Кавказны халкълары одет-терелери бла шагъирейленирикди. Байрамда энчи жерни Элбрусну этегинде сахнада Шимал Кавказы артистлерини эмда Дима Биланы къатышыуу бла концерт апыккъды.

Байрамны кюндюзю кесеги «Мир» станцияда Кавказны къыаларына къарой йога бла юрешюуден башланарыкъды, андан сора къонакъла белгили альпинистка Алина Пекова бла «Хорламы жолу» экожолочулукъ бла жолочулукъгъа атланарыкъдыла. Суюгенле суратчы Мурат Дышековну башчылыгында табийгъатны суратын ишлерге юйренирикди, предпринимательле, спортчула бла тюбешюуде да къуорлыкъдыла.

Фестивальны Кавказ.РФ республиканы Правительствоосуну болушлугъу бла къуориды, анга къатышыр ючюн, «Элбрус» курортну сайтында эсепге тюшерге керекди.

Жандауурлукъ

Болушлукъ изленеге

Къабарты-Малкъарда жашагъанла эмда къонакъла. Нальчик шахар округда жашагъан 2015 жылда туугъан Тамерлан Урусовну ата-анасыны болушлукъ излеген тилеклерине къол узатырыгъызыны тилейбиз. Бюгюнлюкде жашчыкъны саулугъунда кесин жорютоу, кеси керегине барыу жаны бла чурумлары барды, энкопрезден бла эпизиндромдан кыйналады.

Ол КъМР-ни Саулукъ сакълау министрствосуну «РКЦПин» ГБУЗ-да багъыу алгъанды. Шёндю уа къытай амал бла Сочи шахарда саулугъуна къаратыргъа онгчыкъгъанды. Багъыугъа бир миллион сом жетмейди. Уллу кёллюей къалмай, сабийге багъыу алырча болушлукъ этигиз, деп тилейди.

Анасы – Жанна Урусова, тел. 8 928 709 85 47 (Россельхозбанк); Тел. 8 909 488 68 49 – Сафар Азретович, карточка Сбер – 2202 2085 7001 2603. Нальчик шахар, Крылов атлы орам, 9/11.

Спорт

Алгъышлаула, саугъалаула, тепсеуле

Тёреде бола келгенича, Физкультуриники кюню августну экинчи шабат кюнюне тюшеди. Ол спортчуланы, тренерлени, тире жашаууну сайлагъан инсанланы барысын да бирикдирген байрамды. Россейни Спорт министерствосу 2025 жылгъа келтирген шартлагъа кёре кыралыбызда физкультура эм спорт бла дайым юрешгенлени саны 88 миллионнга жетеди. Республикабызда жараулагъа 515 минг адам жюриюдо, тренерлени саны 900-дю, спорт объекте уа мингден аспамдыла.

Республикабызда бу байрам кенг халда белгиленгенди. Солуу кюнледе Нальчикни ара паркына кёлге жыйылгъан эдиле. Аланы республиканы спорт министрини орунбасары Заур Жежев алгъышлагъанды. «Физкультуриники кюню жангызда спортчуланы бла тренерлени байрамлары туююлдо, ол жер жюзюнде жашагъанланы барысын да бирикдиреди. Кесигиз сагъышы этчигиз, сабийлигинде ким чапмагъанды, секиркменди, ойнамагъанды. Бирле абадан жылларында да сыйген спортлары болуп, аны бла юрешедиле, башхала кюнлерин зарядкадан башлап, жауу айланарыгъа сюедила. Бек башы – кы-

мылдаудады», – деп, ол ата-аналагъа сабийлерине спорт бла юреширге себеплик этгенлери ючюн ыразылыгъын билдиргенди. Заур Мугидович федерал программаланы хайырындан республикабызда жангы спорт мекамла ишленгенлерин да белгилегенди. Сёз ючюн, Буз ара ачылгъанлы хоккейге эмда анда учугъа юйренирге онгчыкъгъанды. Кёл фатарлы юйелни алларында, солуу жерледе, элледе да адамланы жарау этерге амаллары болуруна къайгырылады. Спортну хайырлылыгъын черте, Заур Жежев ёсе келген тёлюмени спортха суюмекликде юйретирге чакъыргъанды.

Алгъышлау сёзледен сора тренерле бла спорт федерацияланы башчылары, ол санда акробатиканы, гимнастиканы бла тепсеулни амалларындан къуралгъан спорт федерацияны башчысы Оксана Медалиева, эстетика гимнастикадан федерацияны башчысы Светлана Михайленко, Россейни эстетика гимнастикадан тамата тренери Лилия Морозова Спорт министерствону сыйлы грамоталары эмда ыразылыкъ къагъытлары бла саугъаланандыла.

Жаш спортчула неге юй-

реннгенлерин кёргозюп къууандыргъандыла. Энчи саугъа уа Москвадан Россейни, Европаны, дуняны да эстетика гимнастикадан биринчиликлеринде хорлагъан «Мадонна Джунитон» къауумну номерлери болгъанды. Бусагъатда анга кирген кызычыкъла республикабызгъа юйрениужарау этиу жыйылыулагъа келип турадыла. Аланы тренери Ольга Жулина быллай байрамла саулыкълу жашау бардыруу ниетни жаргъа болушханларын белгилегенди. «Спортчулагъа не жаны бла да себеплик этерге керекди, деп алай сунума. Нек дегенде ала жамаятха тириликни ахшы юлгюсюн кёргозтедиле. Сора, Физкультуриники кюнюча байрамланы магъаналарын да чертирге керекди, ала спортну хайырлылыгъын кёргозте, ата-аналаны сабийлерин жараулагъа жиберирге кёллендиредиле», – деп къошханды ол.

Гимнаст кызычыкъла уа Нальчикде экинчи кюн тургъанларын, шахарны жаратханларын билдиргенди.

Байрам тепсеуле бла бошалгъанды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Жууаплылыкъларын, тириликлерин да кёргозтгенди

Физкультурачыны кюнюнде Нальчик шахарны администрациясыны жаш тёлю политика жаны бла управленийасы акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла бёлюмю келечилери бла бирге Нарт Уяны башына элтген «1000 тапка» бла ёрлеуно къурагъандыла.

Анга къатышыргъа келген жаш адамланы управленийаны башчысы Анзор Ашагъаов алгъышлагъанды эмда ёсюп келген тёлюге тире солуу бардырууну магъанасы уллу болгъанын чертгенди.

Бу ишни программасына дагъыда билим беруу да киргенди. Къабарты-Малкъарны от тюшоуге къажау-къутхарыу службаыны келечиси Мадина Аброко-

ва биринчи болушлукъну амалларына юйретгенди, агъачда ачыгъан адамгъа болушур ючюн не этерге, алай кезиюде адам кесин къалай жюриюрге керек болгъанына да туюшондоргенди. Акъылбалыкъ болмагъанла ол юйретген амалланы кеслери да сынап кёргенди.

Жолну узунуна къоркъуусулукъну ведомствону сынамлы къутхарыучулары жалчытхандыла. Ахырында уа жолучулукъгъа къатышханла бирге олтуруп сыйлангандыла, ёрлеуно кезиюнде не сезимле туугъанларындан хапар айтхандыла.

Физкультураны кюнню Нальчикде биринчи номерли поликлиникада ишле-

далХАТЛАНЫ Марзият.

Жамауат

Низамны сакълаучула бла жараула

Физкультурачыны кюнюнде бизни республикада «Низамны сакълаучула бла жарау этиу» деген хайырлы жумуш тындырылгъанды, деп билдиргенди Къабарты-Малкъарда МВД-ны пресс-службасындан.

Чегем районда ол кюнню эрттенги жаш спортчулада сейир башланганды: майданга ала бла юйретиучюле угъай, полициячыла чыкъгъандыла.

Право низамны сакълаучула гитче къауумгъа жараула бирдиргенди. Ала да таматала кёргозгенни къайтарып, саулыкълу, иги кёллююкге да спорт алашат себеплик этгенине туюшонгенди.

Акцияны къурагъанла

Россейни спортуну уасты Альберт Пшукон а гитчеле бла жараула бардырып, жетишимге жол биринчи гитче атламандан башланганын чертгенди.

Къонакъла сабийлеге жоллада жюриюну жорукъларыны юслеринден да кёл айтхандыла, тюрюлю бузукълукъла ючюн къаллай жууаплылыкъ болгъанын да билдиргенди. Бегирек да кибер къоркыуусулукъгъа эс бургъандыла: Интернетде хыйлакълагъа алданмазгъа, танымалдан адамлагъа кеслерини юслеринден абери айтмазгъа, социал сетельде аманыкъчылан ауларына тюшмезге юйретгенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан
РЕДКОЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш ред. орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш ред. орунбасары)
КЕТЕНЧИЛАНЫ Зульфия (жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИСКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМАЛАНЫ Жукура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редактуру приёмный – 42-63-01. Баш редактуру орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82, жууаплы секретарь – 40-28-97, секретариат – 40-93-62, корректоры, специалисты – 42-63-52.
РЕДАКЦИАНЫ БЕЛОМЛЕРИ:
Политика эм право – 42-24-02, экономика – 42-66-73, культура – 42-66-76, социал ишле – 42-75-82, курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, окъучула бла байламлыкъла жюриютоу эм жазылыу – 42-37-94, сурат алыучу – 40-59-18, энчи корреспондент – 42-68-72, операторла – 42-66-85.

Редакция авторла бла кыагъат жюриютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла. Газетде басмаланган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.
Газет Связны, информация технологияланы эмда асылмы коммуницияланы ишлери жаны бла федерал надзор службаы (Роскомнадзорну) Къабарты-Малкъарда управленийасында 2016 жылда 19 декабрде регистрация этилгенди.
Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893
Газет ийыкыгъа юч кере чыгъалды – геурюрге, орта, шабат кюнледе. Багъасы 13 сомду.

Газетни басмагъа “КъМР-Медиа” ГКУ-ну компьютер службаы хазыр этгенди.
Газет “Издательство “Южный регион” ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентук ш., Никольский орам, 5а
Газетлени ислерине тандыру ючюн КъМР-ни почта связны федерал Управленийасы жууаплыды. Телефон: 76-01-21
Тиражи 1625 экз. Заказ № 1687

Номерге графикте кёре 19.00 сагъатда къол салынады. 20.00 сагъатда къол салынганды
ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Улбашланы Мурат – дежурный редактор; Баллиланы Феруза (1-чи бет), Геляяны Валсина (2-чи бет), Ахматланы Лиоза (3,4-чю бетле) – корректорла.

РЕДАКЦИАНЫ АДРЕСИ:
360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5.
Электрон почта: elbor_50@mail.ru